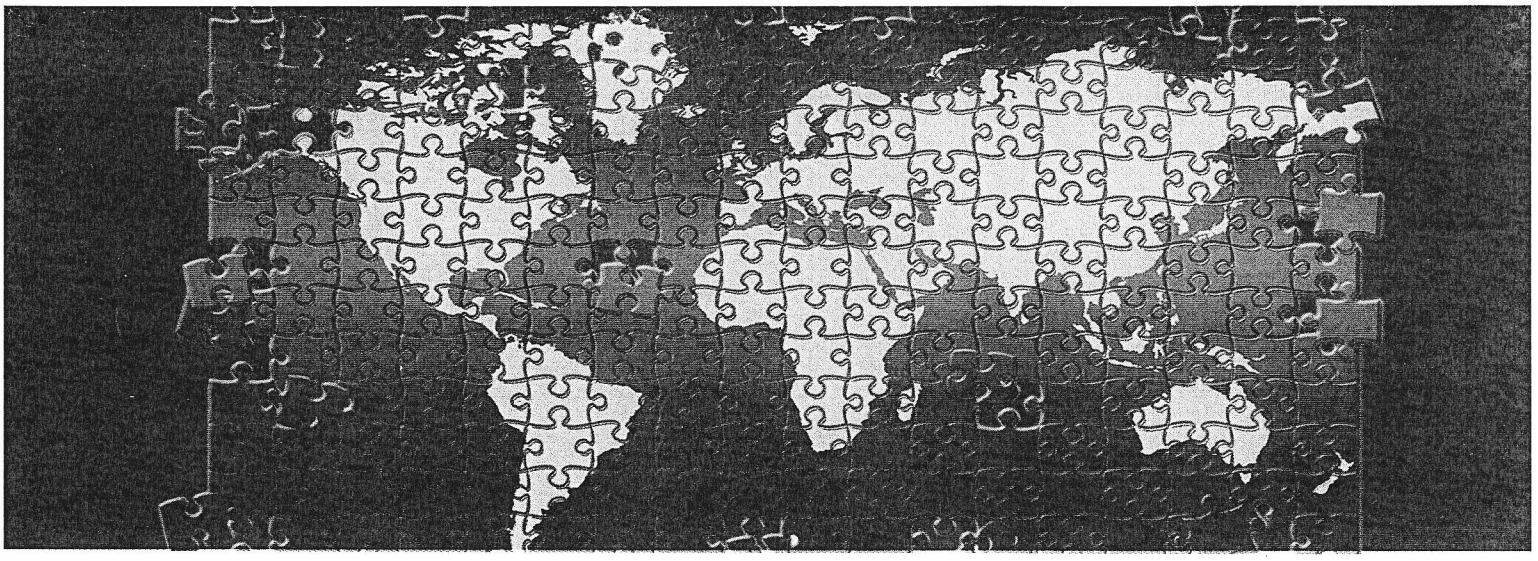

Editör
Prof.Dr. Haydar ÇAKMAK

TÜRK DIŞ POLİTİKASI

1919 - 2008

PLATİN

TÜRK DIŞ POLİTİKASI

(1919-2008)

Editör:
Prof. Dr. Haydar ÇAKMAK

PLATİN

TÜRK DIŞ POLİTİKASI
(1919 - 2008)

Editör: Prof.Dr. Haydar ÇAKMAK

© BARIŞ PLATİN KİTAP LTD. ŞTİ.,
2008, Ankara, Birinci baskı.
Tüm hakları saklıdır. Yayıncının izni olmadan kısmen de olsa fotokopi, film, vb. elektronik ve mekanik yöntemlerle çoğaltılamaz, hiçbir şekilde kopya edilemez.

Dizgi ve Teknik İşler: GÖZDE Dizgi - Tel: 0312-433 17 83
Baskı ve Cilt : BRC Matbaacılık – Tel: 0.312-384 44 54
ISBN : 978-9944-137-25-6

Yayın ve Dağıtım:
BARIŞ PLATİN KİTAP LTD. ŞTİ.
Zafer Çarşısı No: 10-11 Yenişehir/ANKARA
Tel: 0.312 - 435 29 69
Faks: 0.312 - 434 33 93
www.barisplatin.com

7- NATO İLE İLİŞKİLER*

1945 sonrasında Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Sovyetler Birliği, sadece İkinci Dünya Savaşı'nın galibi süper güçler değil, aynı zamanda birbirine rakip iki politik/ideolojik kampın da liderleriydi. Böylece Savaş'ın bitiminde bir yanda Batılı devletlerden ve diğer yanda sosyalist devletlerden oluşan iki kutuplu bir dünya sistemi ortaya çıkmıştı (Doğan, 2005: 72). 4 Nisan 1949'da biraraya gelen ABD, Belçika, Danimarka, Fransa, Hollanda, Lüksemburg, Norveç ve Portekiz; bu yeni sistemde ortaya çıkabilecek tehlikelere karşı Batı Avrupa'nın güvenliğinin sağlanması amacıyla Kuzey Atlantik Antlaşması'nı imzalamışlardır. Türkiye ile Yunanistan'ın bu antlaşma ile kurulan ittifakın dışında bırakılması, iki ülkede de hayal kırıklığı yaratmıştır (Hale, 2002: 117). Türkiye'nin hem oluşturulmakta olan yeni dünya düzeni içindeki konumunun belirsiz olması hem de ABD ve İngiltere gibi büyük güçler tarafından Avrupa'dan ziyade Akdeniz veya Ortadoğu güvenlik stratejileri içinde görülmesi, ülkenin ittifak antlaşmasının dışında kalmasına yol açmıştır (Ataöv, 1969: 207).

Yeni sistemde yalnız kalma korkusu, politik kalkınma için ihtiyaç duyulan Batı desteğinin devam etmesi, Sovyet tehdidine karşı ülkenin güvenliğinin sağlanması ve ABD'den gelen mali yardımların azalma olasılığının belirmesi gibi nedenlerle Türkiye, 11 Mayıs 1950'de ittifaka üyelik başvurusunda bulunmuştur (Erhan, 2001: 543–544; Gönlübol ve Ülman, 1986: 225). Üyelik için bu ilk başvurusu reddedilen Türkiye, aynı yılın Haziran ayında Kore Savaşı'na asker gönderme kararı alarak Batı Avrupa'nın ve ABD'nin yanında olduğunu göstermiştir. Ağustos ayında da NATO'ya üyelik için yeniden başvurmuştur. Türkiye'nin bu ikinci başvurusu her ne kadar NATO tarafından geri çevrildiyse de, bir taraftan Sovyet nükleer tehdidi karşısında ortaya çıkan üs ihtiyacı, diğer taraftan da Avrupalı devletlerin işgücünü ekonomik kalkınmaları için kullanmak istemeleri sonucunda 18 Şubat 1952 tarihinde Yunanistan ile Türkiye NATO'nun yeni üyesi olmuşlardır.

Türkiye'nin NATO ve aynı zamanda ABD ile ilişkileri 1960'lı yıllardan başlayarak hem iç hem de dış politikanın önemli konularından biri olmuştur. Soğuk Savaş'ta ülke güvenliğine NATO'nun yaptığı katkı ve NATO'nun savunma ve güvenlik stratejilerinin ülkeye olan etkisi, Türk iç ve dış politikasının oluşturulmasında büyük rol oynamıştır.

Bu çalışma, 1960 ile 1979 yılları arasında NATO'nun değişen güvenlik stratejileri çerçevesinde Türkiye'nin örgütle olan ilişkilerinin değişimini incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmada Türkiye-NATO ilişkileri, NATO'nun geçirdiği örgütsel değişime paralel olarak üç dönemde incelenmektedir. İlk dönem olan 1960–1962 dönemi, Türkiye'nin askeri gücü ve politik desteği ile örgüte eklemlenmeye çalıştığı bir dönem iken, 1963–1969 dönemi Türkiye'nin Kıbrıs sorunu ile uluslararası toplumda yalnız olduğunu fark ettiği ve dış politikasını çeşitlendirme yolunda adımlar atmaya başladığı bir dönem olmuştur. 1970'li yıllar ise, iç politikadaki gelişmelerin de etkisiyle, NATO ile ilişkilerin

* Doç. Dr. Nejat Doğan, Erciyes Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü
Öğr. Gör. Dr. Aslıhan Çelenk, Erciyes Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü

ve NATO'nun ülkeye sağladığı yararların sorgulandığı bir dönem olarak öne çıkmaktadır. Türkiye'nin NATO' yu farklı dönemlerde farklı biçimlerde algılaması, örgütün güvenlik stratejilerinin ve bu stratejiler içinde Türkiye'ye biçilen rolün de değişmesiyle yakından ilgili olmuştur.

2. 1960–1962 Dönemi: Kitlesel Karşılık Stratejisi ve Türkiye'nin NATO'ya Eklemlenmesi

"25 Haziran 1950'de Kuzey Kore'nin Güney Kore'ye saldırmasıyla başlayan savaş, dünya ve Avrupa güvenliğine karşı Sovyetlerin sadece politik değil, aynı zamanda askeri bir tehdit oluşturduğu inancını Batı bloğunda pekiştirmiştir" (Doğan, 2005: 73). Bu Sovyet tehdidi, güvenlik işbirliğinin politik ve hukuki boyutlarına askeri bir boyutun da eklenerek, bu genişletilmiş işbirliğinin bir örgüt etrafında geliştirilmesini zorunlu kılmıştır. Diğer bir deyişle, NATO'nun "O"su, Kore Savaşı ile oluşmuş; üye devletler artık sadece klasik bir ittifak anlaşmasıyla birbirlerine bağlanmanın ötesine geçerek bir uluslararası örgüt aracılığıyla güvenliklerini sağlama yolunu seçmişlerdir. NATO'nun bu yeni yapısı içinde Türkiye'ye biçilen ilk rol, sahip olduğu ciddi askeri gücüyle herhangi bir çatışma durumunda Sovyetler Birliği'ni Avrupa'nın güneydoğu kanadında dengelemek olmuştur. 1950'lerin sonunda ortaya çıkan Sovyet nükleer tehdidi, NATO'nun "kitlesel karşılık" stratejisine geçmesine yol açmış ve Türkiye'ye, Sovyetler Birliği'ne sınırı olan müttefiklerden biri olarak, bu yeni stratejide önemli bir üs olma rolü de verilmiştir (Erhan, 2001a: 570).

1960–62 dönemi, Türkiye'nin NATO'ya olan bağlılığını göstermeye çalıştığı bir dönemdir. 1950'li yıllarda Demokrat Parti'nin dış politikasında belirleyici rol oynayan 'ülke çıkarlarını NATO'nun çıkarlarıyla eşdeğer görme anlayışı' 1960 askeri darbesinden sonra da önemli bir değişikliğe uğramamıştır (Sönmezoğlu, 2006: 47). Türkiye'de yaşanan darbenin ve rejim değişikliğinin hemen ertesinde Sovyetler Birliği tarafından yapılan tarafsızlık çagrısına cevaben askeri yönetim, Türkiye'nin dış politikasında ve NATO ile ilişkilerinde herhangi bir değişim olmayacağını açıklamıştır (Hale, 2002: 121–122).

Sovyet nükleer tehdidine karşılık müttefiklerinin topraklarına ABD'nin füze yerleştirme teklifine İngiltere ve İtalya ile birlikte olumlu yanıt veren Türkiye'ye 1957 yılında getirilen Jüpiter füzeleri, 1962 yılında kullanıma hazır hale gelmiştir (Uslu, 2000: 139). Her ne kadar hem eski teknolojiyle üretilmiş olmaları hem de Türkiye üzerindeki Sovyet tehdidini güçlendirmeleri nedenleriyle (Erhan, 2001: 572) oldukça tartışılması gerekse de, Jüpiter füzeleri Türkiye için siyasi açıdan önemli bir sembol olmuştur. Jüpiter füzelerinin konuşlandırılması, Türkiye'nin uluslararası alandaki itibarını ve NATO içindeki stratejik önemini artırıcı bir durum olarak görülmüş (Uslu, 2000: 140) ve böylece füzelerin sembolik önemi, yarattığı güvenlik tehdidinin gözardı edilmesi sonucunu doğurmuştur. NATO ve ABD ile yapılan işbirliğinin getireceği maddi yardımlar, ordunun modernleşmesi ve ülkedeki siyasal ve ekonomik istikrarın korunması yolunda NATO üyeliğinin yapacağı katkılar, bu dönemde Türkiye için Sovyet tehdidinden daha öncelikli olmuştur. Bunun yanısıra, herhangi bir Sovyet tehdidine karşılık müttefikleri tarafından korunacağına dair inancı da, Türkiye'nin NATO'nun kitlesel karşılık stratejisi içinde bir üs olarak yer almasını kolaylaştırmıştır.

Fakat 1962 yılında ABD ile Sovyetler Birliği arasında yaşanan Küba füze krizi, hem NATO içindeki dengeleri ve güvenlik stratejilerini değiştirmiş hem de Türkiye'nin NATO içindeki konumunu sorgulamasına yol açmıştır. Sovyetler Birliği'nin Küba'ya nükleer silah yerleştirme girişiminin ABD'nin casus uçakları tarafından fark edilmesi ile patlayan kriz, Soğuk Savaş'ın iki bloğunu sıcak savaşın eşiğine getirmiş ve ABD'yi Sovyetler'e karşı yeni stratejiler geliştirme yoluna sevk etmiştir. Bu krizin ülke için en önemli sonucu ise, herhangi bir kriz anında Sovyet tehdidi karşısında Türkiye'nin ne denli kırılgan ve yalnız olduğunu Türk politikacı ve idarecilerinin görmesidir.

3. 1963–1969 Dönemi: Esnek Mukabele Stratejisi, Kıbrıs Sorunu ve Türkiye'nin NATO'dan Uzaklaşması

Sovyetlerin Küba krizi sırasındaki ödün vermez tutumu, nükleer silahlarda ABD'nin üstünlüğü bulunmasına rağmen Sovyetlerin bu ülkeye karşı saldırma kararlılığı gösterebileceğini kanıtlamış ve Amerikalı politikacılar, Sovyetlere karşı güç kullanmanın ne derece mantıklı olabileceğini düşünmeye başlamışlardır. Bu nedenle, Küba Krizi sonrasında Kennedy yönetimi, nükleer silahların rolünün az olduğu yeni bir stratejik planlamanın gerekliliğini vurgulamıştır. (Kugler, 1993: 146–147; Hopmann ve King, 1980: 181,185). Böylece, "Amerikan dış politikasındaki bu değişim yeni bir savunma stratejisinin oluşturulmasına yol açmıştır" (Doğan, 2005: 77).

"1963–1969 döneminde Sovyetlerin nükleer teknolojide öne çıkması ve sadece Avrupa'ya değil Amerika kıtasına da nükleer silahlarla saldırma kapasitesine ulaşması, uluslararası güvenlik ortamının değişmesine neden olmuştur. Değişen şartlara uyum sağlayabilmek için müttefikler, hem NATO stratejisinde nükleer silahların ağırlığının azaltılması amacıyla esnek mukabele stratejisini kabul etmiş hem de yumuşama ilkesini politik bir amaç olarak benimsemiştir" (Doğan, 2005: 81). Sıcak çatışmayı yerleşim merkezlerinden uzak tutmayı amaçlayan bu strateji sonucunda, ittifak içinde 'kanat ülke' ve 'merkez ülke' ayrımı ortaya çıkmıştır. Sovyetler Birliği ile uzun kara sınırı olan bir kanat ülkesi olarak Türkiye de kendini, merkezin güvenliği için feda edilebilir bir müttefik konumunda bulmuştur ((Erhan, 2001: 571; Uslu, 2000: 192). Küba krizi sırasında ABD'nin takındığı tutum, salt NATO üyeliğinin Batılı müttefiklerin korumasını garanti edemeyeceğini Türkiye'ye göstermiştir. Böylece, Sovyet saldırısı karşısında yalnız kalan Türkiye ile NATO arasında ilk kez ciddi bir çıkar çatışması ortaya çıkmıştır (Hale, 2002: 146).

NATO'nun kabul ettiği esnek mukabele stratejisi sonucunda ulusal güvenliğinin görece daha ciddi bir tehlikeyle karşı karşıya olduğu değerlendirmesini yapan Türkiye, bu dönemde NATO'ya üye olmanın ülke için getirdiklerini de sorgulamaya başlamıştır. NATO içindeki karar mekanizmalarında belirleyici bir rol oynamaktan da oldukça uzak olan Türkiye'de, NATO'nun Türk dış politikası üzerindeki etkisine yönelik eleştiriler artmış ve Türkiye'nin NATO'ya olan bağımlılığının ülkenin dış politika seçeneklerini azaltmış olduğu gerçeği iç politikada dile getirilmeye başlanmıştır (Vali, 1971: 54; Uslu, 2000: 197).

Bu dönemde ABD ile Kıbrıs konusunda yaşanan kriz de NATO konusunda ortaya çıkan endişelere katkıda bulunmuştur. Kıbrıs'ta şiddetlenen çatışmalar ve Rum tarafındaki silahlanma eylemleri sonucunda garantör ülke sıfatıyla adaya müdahale hazırlıklarına başlayan Türk hükümetine 5 Haziran 1964 tarihinde ABD başkanı Lyndon B. Johnson tarafından yazılan mektup, Küba krizinden sonra Türkiye'yi NATO'dan uzaklaştıran ikinci gelişme olmuştur. Mektubunda Başkan Johnson, tek taraflı bir müdahaleden kaçınması konusunda Türkiye'yi uyarmış ve böyle bir müdahalenin Türkiye'ye karşı askeri bir saldırıya yol açması durumunda NATO'nun Türkiye'yi korumak için istekli olmayacağını belirtmiştir (Erhan, 2001: 689). ABD ve NATO'nun Kıbrıs konusunda takındıkları tutum, hem dış politikada ne kadar yalnız olduğunu Türkiye'ye göstermiş hem de ülkedeki ABD ve NATO karşıtlığını körüklemiştir (Gönlübol, Ülman, 1986: 498–499).

1963–1969 döneminde NATO'da yaşanan strateji değişikliğinin Türkiye açısından bazı önemli sonuçları olmuştur. Uluslararası ortamdaki yalnızlığını fark eden Türkiye, bu dönemde dış ilişkilerini çeşitlendirme ve böylece Batı bloğu dışındaki ülkelerle ilişkiler kurma yolunda adımlar atmıştır. Sovyetler Birliği ile arasındaki gerginliği yumuşatan Türkiye, NATO ile yaptığı askeri işbirliği konusunda daha temkinli davranmış ve NATO içinde oluşturulmaya çalışılan çok taraflı askeri yapılanmaya verdiği desteği çekmiştir (Uslu, 2000: 180). NATO ile yaşanan sorunlarla eş zamanlı olarak iç politikada yükselmeye başlayan sol akımların varlığı da, NATO karşıtı düşüncelerin daha fazla dile getirilmesine yol açmıştır. Bu dönemde, özellikle Kıbrıs sorunundan sonra, NATO'nun öncelikleri ile Türkiye'nin çıkarları arasındaki farklılıklar ve NATO'ya olan askeri ve siyasi bağımlılığın yarattığı sorunlar iç politikada, farklı siyasal gruplar için önemli bir malzeme olarak öne çıkmıştır (Hale, 2002: 136; Erhan, 2001: 694 ve Bilge-Criss, 1991: 123).

Sonuç olarak; NATO'nun 1960'lardaki örgütsel değişimi sürecinde söz sahibi olamayan Türkiye, bu değişime ulusal çıkarlarını yansıtma şansına da sahip olamamış ve bu değişimin olumsuz etkilerini bizzat yaşamıştır. NATO'nun ve ABD'nin güvenlik öncelikleri için kendi çıkarlarının Küba ve Kıbrıs sorunlarında olduğu gibi feda edilebileceğini görmek, Türkiye'yi hem NATO'dan uzaklaştırmış hem de dış politikada yeni arayışlara itmiştir. Bu uzaklaşma süreci ve yeni arayışlar 1970'li yıllarda da devam etmiştir.

4. 1970–1979 Dönemi: Afyon Krizi, Kıbrıs Sorunu ve Türkiye-NATO İlişkileri

1970'li yıllar, NATO'da örgütsel statükonun korunduğu bir dönem olmuştur. "1960'lı yıllarda kabul edilen esnek mukabele stratejisi ve bu stratejinin politik uzantısı olan yumuşama politikası bu dönemde korunmuştur" (Doğan, 2005: 85). NATO'nun temel güvenlik stratejisinde bir değişimin yaşanmadığı bu dönemde, Türkiye'nin NATO'dan uzaklaşma süreci de devam etmiştir. Ayrıca, ABD ile yaşanan afyon krizi ile Türkiye'nin Kıbrıs'a yaptığı müdahaleye uluslararası toplumun verdiği tepki, bu uzaklaşma sürecine katkıda bulunmuştur.

Uyuşturucu ile mücadele politikasının bir yansıması olarak ABD, Türkiye'ye haşhaş üretimini durdurması yönünde baskı yapmaya başlamış-

tır. Gerek NATO ve ABD'ye olan askeri ve mali bağımlılığı gerekse siyasi baskılar karşısında Türkiye, 1971 yılında haşhaş üretimini durdurmuştur. Ancak 1974 yılında Bülent Ecevit'in başkanlığında kurulan MSP-CHP koalisyon hükümeti, haşhaş üretimini yeniden serbest bırakmış ve bu nedenle ABD ile ilişkiler yeniden bozulma sürecine girmiştir (Erhan, 2001: 706). ABD ile yaşanan 'afyon krizi' henüz çözülmeden 1974 yılında Kıbrıs'a askeri müdahalede bulunulması da, hem ABD ile hem de NATO ile olan mevcut ilişkilerin daha da bozulması sonucunu doğurmuştur. Kıbrıs harekatına tepki olarak ABD, Türkiye'ye silah ambargosu uygulama kararını almış ve böylece "NATO tarihinde ilk kez bir müttefike karşı yaptırım uygulamıştır" (Bostanoğlu, 1999: 377). Amerikan ambargosuna karşılık Türkiye, 1975 yılında ülkedeki üsleri ABD'nin kullanımına kapatmış ve dış politikada ABD ve NATO dışındaki alternatiflere daha fazla yönelmiştir (Sönmezoğlu, 2006: 262).

1970'li yıllarda Türkiye yeni bir ulusal güvenlik anlayışı oluşturma sürecine girmiştir. NATO'da üslenmiş olduğu orantısız yük ve ABD'ye olan bağımlılığına tepki olarak Türkiye, kendi savunma sanayisine yatırım yapma ve komşuları ile ilişkilerini geliştirme yoluna gitmiştir (Hale, 2002: 162). Türkiye'nin kendi güvenliği için NATO'dan bağımsız olarak güvenlik tedbirleri alması, kendi çıkarları ile ilgisi olmayan çatışmalardan uzak durması, NATO'ya olan katkısının ulusal kalkınmasını ihmal etmeyecek boyutta olması, NATO içindeki hareketlerinin komşularını rahatsız etmemesi; bu dönemde üzerinde hemfikir olunan dış politika stratejileri olarak öne çıkmaktadır (Uslu, 2000: 202–203).

Soğuk Savaş sürecinin ve Sovyet tehdidinin sürmesi ve Türkiye'nin bu süreçte tarafsız kalmasının imkânsızlığı (Erhan, 2001: 694) gibi sebeplerle Türkiye-NATO ilişkilerinin sıcak tutulmasını savunanlara karşın, 1970'li yıllarda NATO'nun Türkiye için getirdiği yararlar konusundaki şüpheler artmıştır. Buna bağlı olarak da, Türkiye'nin NATO'dan bağımsız bir dış politika yürütmesi yolundaki talepler daha güçlü bir şekilde dile getirilmiştir.

1960–1979 döneminde NATO'nun örgütsel yapısında yaşanan değişim ve ABD ve Sovyetler Birliği'nin Soğuk Savaş stratejilerini yeniden tanımlamaları, Türkiye-NATO ilişkilerini önemli ölçüde etkilemiş ve şekillendirmiştir. 1960'ların başında uygulanmakta olan kitlesel karşılık stratejisi Türkiye'nin Sovyetler Birliği ile sınır komşusu olarak örgüt içinde önemli bir üs konumuna gelmesini sağlamıştır. Bu dönemde, Batı ile bütünleşmeye çalışan Türkiye de bu stratejiye büyük ölçüde destek vermiştir.

NATO'nun 1960'lı yıllarda geçirdiği en önemli değişim, "1963–1969 arasında kitlesel karşılık stratejisinin esnek mukabele stratejisi ile değiştirilmesi ve aynı zamanda örgütün amaçları arasına 'yumuşama'nın dahil edilmesidir" (Doğan, 2005: 102). Öncelikle bu değişim, bir kanat ülkesi olarak Türkiye'nin üzerindeki Sovyet tehdidinin artması sonucunu doğurmuştur. Çünkü olası bir savaşta, Sovyetlere karşı nükleer silaha belki de başvurulmayacak ve böylece Sovyetlerin konvansiyonel gücüyle mücadele etmek zorunda kalınacaktı. Bu dönemde ortaya çıkan Küba füze krizi ve Kıbrıs sorunu ve sonrasındaki Johnson mektubu sebebiyle ABD ile yaşanan gerilim; Türkiye'nin NATO'ya olan güveninin sarsılmasına ve NATO'dan uzaklaşarak dış politikada yeni alternatifler aramasına yol açmıştır.

Dış politikayı çeşitlendirme yolundaki bu girişimler 1970'lerde ivme kazanmıştır. Bu dönemde, bloklar arasındaki ilişkiler istikrar kazanma yolunda girerken, NATO'daki örgütsel statüko korunmuştur (Doğan, 2005). Buna karşılık, Türkiye NATO'dan daha fazla uzaklaşmıştır. Türkiye'nin 1974'te Kıbrıs'a yaptığı müdahale karşısında ABD ve NATO'nun takındığı tutum, Türkiye'nin ulusal çıkarları ve güvenlik endişelerinin diğer müttefiklerinkinden farklı olduğunu ve Türkiye'nin dış politikadaki yalnızlığını ortaya çıkarmıştır. Bu gerçekle yüzleşen Türkiye, ülke savunmasında dışa olan mali ve politik bağımlılığını azaltmaya yönelik çeşitli tedbirler almış, savunma sanayisini geliştirmek için yatırımlar yapmış ve komşuları ile olan ilişkilerini çeşitlendirmeye ve geliştirmeye çalışmıştır. Bu dönemde ayrıca, NATO ile olan ilişkiler iç politika açısından da oldukça önemli olmuştur. Özellikle NATO karşıtı söylemler ve NATO'nun Türkiye'nin çıkarları ile çelişen kararları, ülkedeki aşırı sağ ve sol gruplar arasındaki çatışmalarda önemli bir araç olarak öne çıkmıştır.

1960–1979 dönemine bakıldığında, NATO'nun içinde yaşanan strateji değişikliği ve örgütsel değişim tartışmalarında Türkiye'nin konumunun ya da önceliklerinin dikkate alınmadığını söylemek mümkündür (Doğan, 2005: 104). NATO'ya yoğun çabalardan sonra katılan Türkiye, Almanya, Fransa ve İngiltere gibi devletlerin örgüt içinde sahip olduğu ağırlığa ulaşamamıştır. NATO ve genel olarak güvenlik stratejileri, ABD-Sovyetler Birliği ve ABD-Batı Avrupa ilişkilerindeki dinamikler sonucunda belirlenmiş ve Türkiye bu stratejilerin uygulanmasındaki rolünün ne olacağı konusunda söz sahibi olamamıştır. Bu dönemde yaşanan olaylar, Türkiye'nin bloklar arası çatışmalar içinde gerektiğinde feda edilebilecek bir aktör olduğunu göstermiştir. Bu gelişme de, dış politikada tamamen Batı'ya eklemlenmek dışında Türkiye'yi yeni ve daha çeşitli dış politika arayışlarına itmiştir.

Tüm bu gelişmelere rağmen, tabii ki 1960-1979 döneminde Türkiye-NATO ve Türkiye-ABD ilişkileri kopmamış ve genel olarak Avrupa'daki istikrar ve denge, belirli bir örgüt etrafında oluşturulan demokratik ülkelerin işbirliğiyle sağlanmıştır. Bu nedenle, kendi karargahıyla ve teçhizatıyla kurumsallaşmış tarihteki ilk ittifak olan NATO'nun, Avrupa ve dünya güvenliğine bu dönemde yaptığı katkıdan, Türkiye de doğrudan veya dolaylı olarak yararlanmıştır.

KAYNAKÇA

Ataöv, Türkkaya (1969). *Amerika, NATO ve Türkiye.* Ankara: Aydınlık Yayınları.

Bilge-Criss, Nur (1991). "Mercenaries of Ideology: Turkey's Terrorism War," Barry Rubin (ed), *Terrorism and Politics*, New York: St. Martin's Press: 123-150.

Bostanoğlu, Burcu (1999). *Türkiye-ABD İlişkilerinin Politikası: Kuram ve Siyasa.* Ankara: İmge Kitabevi.

Doğan, Nejat (2005). "NATO'nun Örgütsel Değişimi, 1949–1999 Kuzey-Atlantik İttifakından Avrupa-Atlantik Güvenlik Örgütüne," *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt. 60, No. 3 (Temmuz-Eylül 2005): ss. 70–108.

Erhan, Çağrı (2001). "ABD ve NATO'yla İlişkiler," Baskın Oran (der.) *Türk Dış Politikası, Cilt I*, İstanbul: İletişim Yayınları: 572–575 ve 681–715.

Hale, William (2002). *Turkish Foreign Policy 1774–2000.* London: Routledge.

Hoppman, P. Terrence ve Timothy D. King (1980). "From Cold War to Détente: The Role of the Cuban Missile Crisis and the Partial Test Ban Treaty," Ole R Holsti, Randolph M. Siverson ve Alexander L. George (eds.), *Change in the International System* (Boulder: Westview Press): 163–188.

Gönlübol, Mehmet ve Haluk Ülman (1986). "Blokların Kuruluşu ve Türkiye," *Olaylarla Türk Dış Politikası,* Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları: 223–236.

Kugler, Richard L. (1993). *Commitment to Purpose: How Alliance Partnership Won the Cold War.* Santa Monica, California: Rand.

Sönmezoğlu, Faruk (2006). *II. Dünya Savaşından Günümüze Türk Dış Politikası.* İstanbul: Der Yayınları.

Uslu, Nasuh (2000). *Türk-Amerikan İlişkileri.* Ankara: 21. Yüzyıl Yayınları.

Vali, Ferenc A. (1971). *Bridge Across the Bosporus: The Foreign Policy of Turkey,* Baltimore: The Johns Hopkins Press.